

УДК 343.122 (477)

*Олена Василівна Мартовицька, к.ю.н., доцент
кафедри кримінального процесу та організації
досудового слідства Харківського національного
університету внутрішніх справ*

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ УДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВИХ ТА ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ГАРАНТІЙ ПРАВ ПОТЕРПІЛИХ НА СТАДІЇ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Розглянуто основні тенденції наукового дослідження з питань правових і процесуальних гарантій прав потерпілих на стадії досудового розслідування. З'ясовано, що не зважаючи на певну кількість новел, що запровадженні у КПК України 2012 року щодо удосконалення захисту прав окремих учасників кримінального провадження, залишились невирішеними проблемні питання, зокрема щодо захисту прав потерпілого у кримінальному провадженні. Вказане знайшло своє відображення у проведеному дослідженні.

Ключові слова: слідчий, прокурор, слідчий суддя, новели, досудове розслідування, кримінальне провадження, захист, права потерпілого, міжнародні акти, забезпечення захисту, реалізація права, захисник, адвокат, удосконалення, пропозиції, рекомендації.

Постановка проблеми. Генезис удосконалення прав, свобод і законних інтересів людини і громадянина у кримінальному процесі свідчить про те, що ці питання в більшості своєї законодавчо удосконалювались лише відносно підозрюваних і обвинувачених. Правам потерпілого увага приділялась, але лише в теоретичних розробках і наукових дослідженнях. При прийнятті чинного КПК України певна частина пропозицій науковців була врахована законодавцем, але його новели знову вимушують до дискусії з окремих питань щодо удосконалення законодавчого забезпечення захисту потерпілого, оскільки правове регулювання цих питань залишається недостатньо вирішеним, що й спонукає до наукових пошуків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. До піднятих питань науковці звертались ще за час дії КПК України 1960 року, але й з прийняттям чинного КПК України у 2012 року дослідники цього напрямку продовжували наукові пошуки. Ці питання розглядались в роботах учених, зокрема: С.Є. Абламського, О.М. Бандурки, Ю.В. Бауліна, В.П. Бож'єва, В.В. Борисова, Т.В. Варфоломеевої, Б.Л. Ващука, В.І. Галагана, І.М. Гальперіна, Л.А. Гарбовського, Л.В. Головка, В.Г. Гончаренка, Ю.М. Грошевого, М.І. Гошовського, С. М. Гусарова, Є.В. Діденка, В.О. Дубрівного, М.В. Духовського, Я.П. Зейкана, О.А. Калганова, О.В. Капліної, Г.К. Кожевнікова, А.Ф. Коні, В.В. Лисенка, Л.Д. Кокорева, Н.І. Клименка, О.П. Кучинської, О.О. Кочури, В.З. Лукашевича,

Є.Д. Лук'янчикова, В.Т. Малярєнка, М.М. Михеєнка, Т.В. Омельченка, В.Т. Нора, О.В. Панчука, М.А. Погорецького, Т.І. Присяжнюка, В.Д. Пчолкіна, В.М. Савицького, М.В. Сенаторова, М.С. Строговича, В.М. Тертишника, Л.Д. Удалової, І.Я. Фойницького, Т.Г. Фоміної, П.В. Цимбала, В.П. Шибіки, О.Г. Шило, М.Є. Шумили, В.Є. Юрченка, О.О. Юхна, М.О. Юхна, Ю.П. Яновича та інших. Зокрема на рівні кандидатської дисертації ці питання досліджено С.Є. Абламським «Захист прав і законних інтересів потерпілого у кримінальному провадженні» (2014 р.); Д.Ю. Кавуна «Кримінальний процесуальний механізм забезпечення прав потерпілого (фізичної особи) у досудовому розслідуванні (2016 р.), по окремим напрямом: О.О. Сольонової «Показання потерпілого як джерело доказів у кримінальному провадженні» (2018 р.); на рівні монографії «Захисник як учасник кримінального провадження» ці питання досліджувались Єрохіним В.В. (2018 р.) та фрагментарно досліджували й інші вчені. В той же час, за час дії чинного КПК України до нього внесено понад 570 доповнень і змін, що не знайшло свого відображення в наукових вивченнях і дослідженнях та потребує окремого висвітлення, зокрема з питань пропорційності прав захисника-адвоката підозрюваного, обвинуваченого і захисника-представника потерпілого та щодо захисту прав інших учасників кримінального провадження.

Формування цілей. Враховуючи нагальну потребу сьогодення щодо удосконалення захисту прав осіб, що постраждали від злочину, зауваження теоретичного і прикладного характеру, недоліки наявного законодавства та проблемні питання при правозастосуванні, наявну дискусію з піднятого питання, виникає потреба і завдання у теоретичному дослідженні вказаних питань і напрацювання відповідних пропозицій і рекомендації щодо удосконалення чинного кримінального процесуального законодавства з цього напрямку.

Виклад основного матеріалу. За дослідженням, враховуючи положення чинного національного законодавства України, а також норми міжнародних правових актів і рішень Європейського суду з прав людини у сфері захисту прав, свобод і законних інтересів людини та громадянина, з впевненістю можна зазначити, що подальше вдосконалення у цьому напрямі повинно відбуватися з урахуванням того, що саме кожна людина і громадянин має право на захист. Однак, вчені, практики, а також матеріали узагальненої судової практики свідчать про те, що на протязі довгого часу

кримінальне процесуальне законодавство України було спрямовано головним чином на забезпечення розслідування вчинених кримінальних правопорушень та притягнення до відповідальності винних осіб, що, у свою чергу, зумовило детальне регулювання та удосконалення в основному саме прав підозрюваного, обвинуваченого [1, с. 45], що ми підтримуємо. У зв'язку з вказаним, слід підтримати О.А. Старокожева, який зазначив, що інтереси осіб, які потерпіли від злочину, захищені законом менш рішуче, недостатня чіткість визначеного процесуальним законодавством становища потерпілого, особливо стосовно відшкодування завданої йому шкоди, що призводить до недостатньої гарантованості реалізації потерпілим їхніх прав. Реалізація потерпілими прав, закріплених за ними кримінальним процесуальним законодавством, необхідна не лише для обстоювання та задоволення їх особистих інтересів, а й для запровадження конституційних засад кримінального судочинства, забезпечення рівності всіх учасників судового процесу перед законом і судом [2, с. 401-410]. Зважаючи на це, ще за часи дії попереднього КПК України 1960 р. М.І. Гошовський та О.П. Кучинська зазначали, що однією з важливих умов успішного розслідування матеріалів кримінального провадження є своєчасність виявлення осіб, потерпілих від злочину, та визнання їх потерпілими. І тому не підлягає сумніву постулат, що допит потерпілого доцільно проводити на початку досудового розслідування, бо це сприяло б найбільш ефективній та цілеспрямованій організації розслідування. При цьому, важливо, щоб особа, яка постраждала від злочину, допитувалася саме як потерпілий, а не як свідок. Своєчасне визнання особи потерпілою необхідне і для більш повнішого забезпечення прав і законних інтересів потерпілої особи. Тому важливе значення має питання про те, за наявності яких даних особа підлягає визнанню потерпілою [3, с. 49]. Таку наукову позицію підтримав й О. Гогусь, при цьому зазначивши, що вирішення питання про визнання особи потерпілою, не можна залишати на кінець розслідування кримінального провадження, оскільки це обмежує права потерпілого і може негативно позначитися на результатах слідства [4,

с. 59], що ми підтримуємо. До цього, на нашу думку, слід додати, що вирішення вказаного питання буде сприяти дотриманню положень чинного КПК України щодо проведення досудового розслідування у «розумні строки», виконанню вимог ст. 2 (Завдання кримінального провадження) та в цілому підвищить ефективність досудового розслідування. У свою чергу, досліджуючи потерпілого як учасника (суб'єкта) кримінального процесуального доказування, С.В. Давиденко зазначив, що в умовах проведення сучасної судово-правової реформи в Україні й у зв'язку з прийняттям нового КПК України особливої актуальності набувають питання розширення прав і зміцнення правового статусу постраждалої особи, вдосконалення механізму реалізації потерпілими своїх прав, створення гарантій прав людини в кримінальному судочинстві [5, с. 47], що ми підтримуємо. Із прийняттям чинного КПК України у цьому напрямі, законодавець зробив важливі кроки встановивши, що завданнями кримінального провадження є захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура. У науковій літературі дискусійним є визначення поняття «потерпілий», що вченими розглядається у матеріальному та процесуальному значенні. Так, потерпілою в матеріальному розумінні є особа, якій злочином заподіяно шкоду, що встановлена відповідно до дійсності. При цьому, питання про заподіяння шкоди тій чи іншій особі, оскільки воно невіддільне від питання про винність певної особи в цьому злочині, може бути вирішено позитивно лише вироком суду [6, с. 78-83; 7, с. 87-92; 8, с. 176-179]. У той же час, потерпілою в

процесуальному розумінні є особа, яка займає правове становище потерпілої у процесі за відповідним рішенням слідчого, прокурора чи суду, винесеним завдяки наявності даних, які вказують на заподіяння шкоди тим злочином, що розслідується, або справа щодо якого розглядається в суді. Чинному праву відоме представництво в адміністративних, цивільних, трудових, сімейних та інших справах, що розглядаються судами [9, с. 45], що не є предметом нашого дослідження. Однак, на нашу думку, певна кількість вчених не враховує те, що кримінальним правопорушенням на сьогодні шкода завдається не тільки фізичним, а й юридичним особам, що закріплено у КПК України 2012 року. Так, відповідно до положень п. 1 ст. 55 КПК України потерпілим у кримінальному провадженні може бути фізична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано моральної, фізичної або майнової шкоди, а також юридична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано майнової шкоди. У той же час, відповідно до п. 5 цієї ж статті, за наявності очевидних та достатніх підстав вважати, що заява, повідомлення про кримінальне правопорушення або заява про залучення до провадження як потерпілого подана особою, якій не завдано шкоди, зазначеної у частині першій цієї статті, слідчий або прокурор виносить вмотивовану постанову про відмову у визнанні потерпілим, яка може бути оскаржена слідчому судді. У зв'язку з цим, за час дії КПК України 1960 р. М.І. Гошовським та О.П. Кучинською відзначалося, що визнання особи потерпілою не означає, що факт заподіяння їй шкоди точно встановлено. Підтримуючи таку позицію, В.Г. Гончаренко зазначив, що, вирішуючи питання про визнання тієї чи іншої особи потерпілою, особа, яка проводить дізнання, слідчий і суд повинні впевнитися, що особі, яку слід визнати потерпілою, справді заподіяно або могло бути заподіяно шкоду [10, с. 34], що ми підтримуємо. Якщо внаслідок кримінального правопорушення настала смерть особи або особа перебуває у стані, який унеможливорює подання нею відповідної заяви, положення частин 1-3 статті 56 КПК України поширюються на близьких родичів чи членів сім'ї такої особи. Потерпілим

визнається одна особа з числа близьких родичів чи членів сім'ї, яка подала заяву про залучення її до провадження як потерпілого, а за відповідним клопотанням - потерпілими може бути визнано кілька осіб. Після того, як особа, яка перебувала у стані, що унеможлиблював подання нею відповідної заяви, набуде здатності користуватися процесуальними правами, вона може подати заяву про залучення її до провадження як потерпілого. Слід зазначити, що у науковій літературі залишається дискусійним питання щодо визнання за близькими родичами статусу потерпілого. Так, на думку одних авторів, вони беруть участь у кримінальному процесі як потерпілі, на думку інших - як представники потерпілих, треті вважають їх потерпілими і представниками потерпілих, а на думку четвертих – вони взагалі не повинні брати участь у кримінальному судочинстві ні як потерпілі, ні як представники потерпілих. З цього приводу в свій час Ю.М. Грошевий та В.М. Хотенець зазначали, що найточніша юридична характеристика правового становища близьких родичів того, хто загинув, – представники. І нічого незвичайного нема в тому, що вони представляють інтереси особи, якої вже нема в живих» [11, с. 274]. У свою чергу, окремі вчені вважають, що близькі родичі потерпілого, який загинув, не можуть бути визнані ні потерпілими, ні представниками потерпілих, з чим не можна погодитись. У зв'язку з цим, ми підтримуємо тих вчених, які дотримуються думки, що близькі родичі особи, яка загинула внаслідок злочину, повинні брати участь у процесі, як потерпілі, а не як представники загиблих, бо їм найчастіше заподіюється велика моральна, а іноді й матеріальна шкода. Наприклад, слід навести наукову позицію О.А. Банчука та М.С. Демкової, що близькі родичі загиблих від злочину осіб беруть участь у кримінальному судочинстві як потерпілі, і всупереч думці окремих науковців, не лише з огляду на заподіяння їм майнової шкоди, наприклад, щодо неповнолітніх дітей, та інших недієздатних членів сім'ї, які знаходяться на його утриманні. Закон не називає їх потерпілими (потерпілим названо померлого від злочину), а лише вказує на те, що вони наділяються правами потерпілого [12, с. 267], що ми

підтримуємо. Дійсно, не має ніякої логіки наділяти таких осіб правами потерпілого.

За час дії КПК України 1960 р. зазначеної думки дотримувався й Верховний Суд України. Так, у п. 5 своєї Постанови від 22 грудня 1978 р. «Про деякі питання, що виникли в практиці застосування судами України норм кримінально-процесуального законодавства, якими передбачені права потерпілих від злочинів» він роз'яснив, що в силу ч. 5 ст. 49 КПК України у справах про злочини, внаслідок яких сталася смерть потерпілого, права, передбачені цією статтею, мають його близькі родичі, які в установленому законом порядку повинні називатися потерпілими [13, с. 45]. З моменту прийняття та введення в дію чинного КПК України дане питання було уточнено і на сьогодні, на нашу думку, напруженість з такої дискусії вже знято. У цілому, в порівнянні з КПК України 1960 р. чинний КПК України 2012 р. значно розширив та уточнив права та обов'язки потерпілого у кримінальному провадженні, у зв'язку з цим у нього з'явилося близько десяти значно нових прав: знати сутність підозри та обвинувачення, бути повідомленим про обрання, зміну чи скасування щодо підозрюваного, обвинуваченого заходів забезпечення кримінального провадження та закінчення досудового розслідування; на відшкодування завданої кримінальним правопорушенням шкоди в порядку, передбаченому законом; знайомитися з матеріалами, які безпосередньо стосуються вчиненого щодо нього кримінального правопорушення; застосовувати технічні засоби при проведенні процесуальних дій, в яких він бере участь. Слідчий, прокурор, слідчий суддя, суд вправі заборонити потерпілому застосовувати технічні засоби при проведенні окремої процесуальної дії чи на певній стадії кримінального провадження з метою нерозголошення даних, які містять таємницю, що охороняється законом чи стосується інтимних сторін життя людини, про що виноситься вмотивована постанова (ухвала); одержувати копії процесуальних документів та письмові повідомлення; отримувати від уповноваженого органу, до якого він подав заяву, документ, що підтверджує

її прийняття і реєстрацію; брати участь у слідчих (розшукових) та інших процесуальних діях, під час проведення яких ставити запитання, подавати свої зауваження та заперечення щодо порядку проведення дії, що заносяться до протоколу, а також знайомитися з протоколами слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій, проведених за його участю. Однак, не дивлячись на нововведення, окремі положення потребують теоретичного осмислення та законодавчого вдосконалення. У зв'язку з цим, О.П. Кучинська, доречно зауважила, що визначення моменту визнання особи потерпілою є досить дискусійним. Йдеться про те, що з моменту вчинення злочину та до визнання особи потерпілою зберігається невизначеність у правовому статусі постраждалої від злочину особи, що позбавляє її можливості використовувати права, які складають процесуальний статус потерпілого, і як наслідок тягне порушення його прав на доступ до правосуддя та судовий захист. Також, учена відмітила, що залишилось не зовсім зрозумілим, чи входить потерпілий до сторони обвинувачення, чи ні. Так, п. 19 ст. 3 КПК України відносить його до сторони обвинувачення, а вже у п. 25 тієї ж самої статті законодавець виводить його за межі сторін і визначає учасників таким чином: «...учасники кримінального провадження сторони, потерпілий, його представник та законний представник...» [14, с. 129], що ми підтримуємо в частині наявності розбіжностей в положеннях чинного КПК України з зазначених питань. Щодо процесуальних обов'язків потерпілого, передбачених ст. 57 «Обов'язки потерпілого» чинного КПК України, законодавець визначив три найважливіших. Зокрема, прибути за викликом до слідчого, прокурора, слідчого судді, суду, а у випадку неможливості своєчасного прибуття - завчасно повідомити про це, а також про причини неможливості прибуття (п. 1 ч. 1 ст. 57), а також не перешкоджати встановленню обставин вчинення кримінального правопорушення, що й у п. 2 ч. 1 ст. 57 КПК 1960 року були відображені фрагментарно, про не розголошення без дозволу слідчого, прокурора, суду відомостей, які стали йому відомі у зв'язку з участю у кримінальному провадженні, що становлять

охоронювану законом таємницю (п. 3 ч. 1 ст. 57). Таким чином цей недолік здобув пряме закріплення серед обов'язків потерпілого у чинному КПК України порівняно із попередньою редакцією закону.

Що ж стосується реалізації права на правову допомогу, то воно регулюється положеннями ст. 58 «Представник потерпілого» КПК України. Слід зазначити, що у науковій літературі виділяють два види представництва прав, свобод і законних інтересів – за законом і за угодою. Представництво за законом здійснюється законним представником потерпілого, якщо той є неповнолітнім або особою, яка має фізичні чи психічні вади і не може самостійно захистити свої права й законні інтереси. Представник за законом зобов'язаний захищати права й законні інтереси потерпілого в усіх установах, зокрема й в органах досудового розслідування, прокуратури та суду. До законних представників належать: батьки, опікуни, піклувальники даної особи або представники тих установ і організацій, під опікою чи опікуванням яких вона перебуває [15, с. 355]. Для того, щоб узяти участь у кримінальному процесі, законному представникові згоди потерпілого не потрібно. Він вступає у справу, подаючи слідчому документ, який засвідчує, що він є батьком, опікуном чи іншою особою, під опікою якої перебуває потерпілий. У свою чергу, представником потерпілого за угодою може бути особа, яка у змозі надати правову допомогу потерпілому. Найчастіше до таких осіб відносять захисника-адвоката. У зв'язку з цим, ще до прийняття чинного КПК України вченими наголошувалось, що закон першим серед осіб, які мають право брати участь у кримінальній справі (у сучасному вигляді – кримінальне провадження) як представники потерпілого, називає саме адвоката. Учені зазначали, що саме адвокат це компетентний юрист-професіонал, який здійснює кримінальне процесуальне представництво. Саме адвокат може найкращим чином надати правову допомогу, а також сприяти здійсненню ефективного правосуддя. На сьогодні чинним КПК України встановлено, що у кримінальному провадженні може представляти представник - особа, яка у кримінальному провадженні має право бути

захисником. З приводу цього, досліджуючи питання реалізації права потерпілого на захист, доречно зазначив С.Є. Абламський, що у чинному КПК України, зокрема ч. 1 ст. 20, потерпілому не забезпечено право на кваліфіковану правову допомогу, що потребує внесення відповідних доповнень до КПК України з метою обмеження конституційного права кожного на правову допомогу [16, с. 138-143; 17, с. 48-49]. У свою чергу, Є.В. Діденко запропонував ст. 58 КПК України доповнити положенням, що представником потерпілого має право бути й інша особа, яка має науковий ступінь з кримінального права або процесу чи стаж роботи слідчим, прокурором, суддею понад 20 років [18, с. 11]. Така позиція висловлювалась й раніше іншими вченими, які зазначали, що потерпілі не знають свого законного права запросити адвоката як представника своїх прав і законних інтересів, порушених злочином, а також не всі потерпілі в змозі оплатити послуги адвоката, що ми підтримуємо. На нашу думку, для реалізації завдань кримінального провадження (ст. 2 КПК України) доцільно надати потерпілому саме кваліфіковану правову допомогу, зокрема й безоплатну, що слід закріпити на законодавчому рівні.

Висновки. Розглядаючи основні тенденції наукового дослідження з питань правових і процесуальних гарантій прав потерпілих на стадії досудового розслідування, з'ясовано, що не зважаючи на певну кількість новел, що запровадженні у КПК України 2012 року, зокрема щодо удосконалення захисту їх прав у кримінальному провадженні і прийняттям до нього на кінець 2018 року понад 570 доповнень, змін, уточнень, залишаються невирішеними окремі, як теоретичні, так і прикладні питання з цього напрямку. Встановлені протиріччя та неузгодженність між положеннями КПК України і Законом України «Про адвокатуру і адвокатську діяльність». В КПК України має місце неузгодженність та двозначність такого термінологічного апарату, як «захисник, він же адвокат», а кількість прав щодо захисту прав підозрюваного, обвинуваченого значно перевищує наявність прав з питань захисту потерпілої особи. За дослідженням

визначено процесуальні та правові гарантії базових прав потерпілого на стадії досудового розслідування і зокрема те, що вони визначені Конституцією України, міжнародно-правовими актами у вказаній галузі, що ратифіковані Верховною Радою України, чинним КПК України, положеннями ст. 384 і ст. 387 КК України та іншими нормативно-правовими актами. Класифіковано основні процесуальні гарантії реалізації правової допомоги потерпілого, як фізичної, так і юридичної особи на стадії досудового розслідування на такі: 1) подання і реєстрація заяви про вчинення щодо нього кримінального правопорушення; 2) своєчасне оформлення слідчим, прокурором, слідчим суддею необхідних процесуальних документів, позову, клопотань, у тому числі по результатах прийняття рішень та проведення за участю потерпілого слідчих (розшукових) дій; 3) процесуальна діяльність прокурора як процесуального керівника досудового розслідування у кримінальному провадженні; 4) судовий контроль з боку слідчого судді під час досудового розслідування; 5) апеляційне оскарження ухвал слідчого судді на стадії досудового розслідування; 6) участь представника чи законного представника потерпілого у кримінальному провадженні; 7) право потерпілого на інформацію щодо результатів кримінального провадження. Однак, статтею 248 КПК України не передбачено оскарження постанови прокурора про закриття кримінального провадження у якому особу визнано потерпілою. Шляхом внесення змін до цієї статті з питань порядку оскарження постанови прокурора до слідчого судді про закриття кримінального провадження, автор пропонує усунути таку прогалину. Також обґрунтована позиція автора про те, що не може бути представником потерпілої юридичної особи у кримінальному провадженні, її керівник самостійно, або з іншою особою, яка уповноважена законом або установчими документами, якщо вони не є адвокатами. Запропоновано доповнити ст. 58 КПК України частиною 5, де передбачити законне представництво юридичної особи у разі обмеження її дієздатності чинним законодавством (наприклад, банкрутства, ліквідації підприємства тощо).

З'ясовано, що повноваження захисника щодо надання правової допомоги іншим учасникам кримінального провадження чинним КПК України визначено більш чітко та окремо, ніж у попередньому КПК України 1960 року. Втім, підняті питання підлягають окремому дослідженню, або науковому вивченню.

Використанні джерела:

1. Застосування кримінально-процесуального законодавства, що передбачає захист прав потерпілого (за матеріалами узагальнення судової практики). *Вісник Верховного Суду України*. 2005. № 1 (11). С. 45-46.
2. Старокожев О.А. Забезпечення процесуальних прав потерпілого у кримінальному процесі. Актуальні проблеми права: теорія і практика. *Збірник наукових праць*. 2010. № 17. С. 401-410. Режим доступу : <http://jlaw.snu.edu.ua/editions/?lid=30&lang=ua>
3. Гошовський М.І. Потерпілий у кримінальному процесі України: підручник. Київ : Юрінком Інтер, 1998. С. 49-50.
4. Гогусь О. Щодо механізму державного забезпечення безпеки суб'єктів кримінального судочинства. *Вісник прокуратури*. 2007. № 4. С. 58-60.
5. Давиденко С. В. Потерпілий як суб'єкт кримінального процесуального доказування : дис. ... канд. юрид. наук. спец. 12.00.09. Харків. 2007. С. 47.
6. Протченко Б.А. Потерпевший как субъект уголовных правоотношений. *Советское государство и право*. 1989. № 11. С. 78-83.
7. Ляпунова Н.П. Потерпілий як суб'єкт кримінальних правовідносин. *Юридична Україна*. 2009. № 2. С. 87-92.
8. Рибалка О. Потерпілий як суб'єкт доказування у кримінальних справах приватного обвинувачення. *Підприємництво, господарство і право*. 2011. № 12. С. 176-179.
9. Михеєнко М.М., Нор В.Т., В.П. Шибіко. Кримінальний процес України: підручник. Київ. : Либідь. 2003. С.45.
10. Застосування кримінально-процесуального законодавства, що передбачає захист прав потерпілого (за матеріалами узагальнення судової практики). *Вісник Верховного Суду України*. 1999. № 1 (11). С. 25–36.
11. Кримінальний процес України: підручник. За ред. Ю.М. Грошевого, В.М. Хотенця. Харків. : Право. 2000. С. 274-275.
12. Банчук О.А. , Демкова М.С. Правова допомога: зарубіжний досвід та пропозиції для України: підручник. Київ. : Факт. 2004. С. 267-268.
13. Про деякі питання, що виникли в практиці застосування судами України норм кримінально-процесуального законодавства, якими передбачені права потерпілих від злочинів : постанова Пленуму Верховного Суду України від 22 грудня 1978 р. із змінами і доповненнями. *Права людини* : зб. док. укл. В. С. Семенов, О. Н. Ярмиш та ін. Харків. : Ун-т внутр справ. 2011. С. 245.
14. Кучинська О.П. Принципи кримінального провадження в механізмі забезпечення прав його учасників : монографія. Київ. : Юрінком Інтер. 2013. С. 129.
15. Михеєнко М.М., Нор В.Т., В.П. Шибіко В.П. Кримінальний процес України: підручник. Київ. : Либідь. 2003. С. 355.
16. Абламський С. Є. Окремі проблеми удосконалення інституту юридичної допомоги потерпілому при застосуванні нового кримінально-процесуального законодавства України: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. *Актуальні проблеми застосування нового кримінально-процесуального законодавства України та тенденції*

розвитку криміналістики на сучасному етапі. м. Харків. 5 жовт. 2012 р. Харків.: ХНУВС. 2012. С. 138-143.

17. Абламський С.Є. Дискусійні питання реалізації потерпілим права на захист за чинним кримінальним процесуальним законодавством України. *Вісник ХНУВС*. 2013. №1 (60). С. 46-51.

18. Діденко Є.В. Забезпечення прав та законних інтересів потерпілого у кримінальному процесі : автореф. дис... кандид. юрид. наук : Спеціальність 12.00.09. «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність». Євгеній Володимирович Діденко. Ірпінь: Нац. універ. держ. подат. служби України. 2013. 18 с.

Мартовицкая О.В. Проблемные вопросы усовершенствования правовых и процессуальных гарантий прав потерпевших на стадии досудебного расследования.

Рассмотрены основные тенденции научного исследования по вопросам правовых и процессуальных гарантий прав потерпевших на стадии досудебного расследования. Установлено, что несмотря на определенное количество новелл, которые закреплены в УПК Украины 2012 года относительно усовершенствования защиты прав отдельных участников уголовного производства, остались нерешенными проблемные вопросы, в том числе по защите прав потерпевшего в уголовном производстве. Указанное нашло свое отражение в проведенном исследовании.

Ключевые слова: следователь, прокурор, следственный судья, новеллы, досудебное расследование, уголовное производство, защита, права потерпевшего, международные акты, обеспечение защиты, реализация права, защитник, адвокат, усовершенствование, предложения, рекомендации.

Martovitskaya E. V. Problematic aspects of legal and procedural guarantee improvement of the of victim rights at the stage of pre-trial investigation.

The main tendencies and the state of the scientific research on the issues of legislative consolidation and implementation in investigative and judicial practice of legal and procedural rights guarantees of the victims at the pre-trial investigation stage are considered. The latest publications, studies, various scientific beliefs as well as problematic and controversial directions in the context of the research are analyzed. A comparative analysis of the provisions of the previous and current criminal procedural legislation of Ukraine in order to identify a positive experience in law enforcement and its usage for further improvement, the formulation of conceptual provisions for both theoretical and applied research objectives of the criminal process problematic issues, is carried out. The novelties and additions to the provisions, that were enshrined in the Criminal Procedure Code of Ukraine in 2012, have been investigated resulting in the conclusion that despite their above specified number, including the ones on improving the protection of the individual rights in criminal proceedings, problematic issues regarding the protection of the rights, freedoms and legitimate interests of the victim in criminal proceedings remained unsolved. Based on this, the study was carried out and an assessment of specific shortcomings, gaps and inconsistencies in the provisions of the current criminal procedural

legislation of Ukraine have been made. As a result, specific proposals and recommendations on its improvement are provided in terms of ensuring and implementing the protection of the rights, freedoms and legal interests at the pre-trial investigation stage, as well as of other participants in criminal proceedings, whose interests adjoin in the criminal process. It is concluded that such changes will increase the effectiveness of the overall pre-trial investigation and trial, the adoption of legal decisions and ensure the rights of all participants in the criminal process especially the victims. All mentioned aspects are reflected in the study.

Keywords: investigator, prosecutor, investigating judge, novelties, pre-trial investigation, criminal proceedings, protection, rights of the victim, international acts, ensuring the right to defense, implementation of the law, defense attorney, lawyer, improvement, proposals, recommendations.